

บทที่ ๔

เปรียบเทียบการให้ทานในสมัยพุทธกาลกับการให้ทานของชาวตำบลนาเลิง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

บทที่ ๔ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการเปรียบเทียบการให้ทานในสมัยพุทธกาลกับการให้ทานของชาวตำบลนาเลิง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งประกอบด้วยวัตถุนาน ผู้ให้ทาน ผู้รับทาน วิธีการให้ทาน ความมุ่งหวังในการให้ทาน ความเหมือนของการให้ทาน ความต่างของการให้ทาน และตารางเปรียบเทียบการให้ทาน มีรายละเอียดดังนี้

๔.๑ วัตถุนาน

ในสังคีตสูตร คำว่า ทานวัตถุ ท่านหมายถึงเหตุแห่งการให้ทาน^๑ แต่ในงานวิจัยนี้ ใช้คำว่า วัตถุนาน ซึ่งหมายถึงสิ่งของสำหรับให้ทานเท่านั้น วัตถุนานสำหรับให้ทานในสมัยพุทธกาลจำแนกออกได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ (๑) ปัจจัย ๔ (๒) วัตถุนาน ๑๐ ประการ, การถวายปัจจัย ๔ เป็นลักษณะการถวายทานตามนัยพระวินัย คือ ถวายเครื่องนุ่งห่ม บิณฑบาต ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งวัตถุนานเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตจริง ๆ ไม่อาจขาดได้ หากขาดปัจจัย ๔ เหล่านี้แล้วจะทำให้มีความยากลำบากในการดำเนินชีวิต ที่แตกต่างจากวัตถุนาน ๑๐ ประการในพระสูตรคือวัตถุนาน ๑๐ ประการไม่มีระบุถึงยารักษาโรค วัตถุนานที่ปรากฏในพระสูตรและคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทโดยรวมมี ๑๐ ประการคือ

- (๑) อนุณ ให้ของเคี้ยวและของกินทุกอย่าง เช่น ข้าว เป็นทาน
- (๒) ปาน ให้เครื่องดื่ม ของลิ้มรสทุกอย่าง เช่น น้ำมะม่วง เป็นทาน
- (๓) วตุถ ให้เครื่องนุ่งห่ม รวมทั้งผ้าเช็ดตัวเป็นทาน
- (๔) ยาน ให้ยานพาหนะ เช่น รถยนต์ คานหาม รวมทั้งร่มและ รองเท้าเป็นทาน
- (๕) มาลา ให้ดอกไม้ รวมทั้งไม้ใบเป็นทาน
- (๖) คนธ ให้ของหอม เช่น จันทร์บดเป็นทาน
- (๗) วิเลปน ให้เครื่องประเทืองผิว เช่น น้ำหอมเป็นทาน
- (๘) เสยยา ให้ที่นอนหมอนมุ้ง รวมทั้งผ้าห่มเป็นทาน

^๑ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๖/๓๔๕.

(๕) อาวาสถ์ ให้ที่อยู่อาศัยเป็นทาน

(๑๐) ปริเปรยฺย ให้ประทีป รูป น้ำมันเป็นทาน^๒

บรรดาวัตถุทานทั้ง ๑๐ ประการนี้ บางอย่างก็มีลักษณะใกล้เคียงกัน เช่น ของหอม กับ เครื่องประทีปผิว เป็นต้น เพราะเครื่องประทีปผิวทั่วไปนิยมทำมาจากของหอม แต่ที่แตกต่างคือ ของหอมไม่ได้มุ่งการประดับตกแต่งร่างกายเหมือนเครื่องประทีปผิว ตัวอย่างอันหนึ่งที่เกิดแต่ การถวายทานวัตถุสามารถศึกษาได้จากพระสูตรที่ว่าด้วยเรื่องทาน เช่น ทานสูตร เป็นต้น เพื่อให้ เนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุทานมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขอยกตัวอย่างผลแห่งทานที่ปรากฏในวิมาน วัตถุโดยย่อคือ สมัยหนึ่ง พระมหาโมคคัลลานเถระได้เที่ยวชมวิมานของเทวดาในเทวโลก ท่านได้ พบเทพบุตรคนหนึ่งมีรตม้างดงามวิจิตรเหมือนกับสมบัติของท้าวสักกะ พระเถระถามถึงเหตุแห่ง การได้ทิพยสมบัติ เทพบุตรนั้นจึงเรียนว่า ท่านได้พบพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงมีใจเลื่อมใส หมดจิด และได้ถวายข้าว น้ำจืด ของถ้ำ ของถ้ำแด่พระองค์ ด้วยบุญนั้น จึงทำให้ได้เกิดในเทวโลก และมีรตม้างทิพย์ที่วิจิตรดงามเช่นนี้^๓

ส่วนวัตถุสิ่งของที่ชาวพุทธตำบลนาเลิงได้ถวายทาน ได้แก่ ข้าว ผลไม้ ผัก ปลา เนื้อสัตว์ ขนมน้ำดื่ม น้ำเปล่า น้ำผลไม้ น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ผ้าห่ม จีวร สบง บาตร ผ้าอาบน้ำฝน รองเท้า ดอกไม้ ของหอม รูปเทียน สนูป ยาสีฟัน เครื่องหอม ธงทิว ทินอน เติง เสื่อ หมอน มุ้ง ผ้ารองนั่ง อุโบสถ กุฏิ วิหาร ศาลา โต๊ะ ม้านั่ง เก้าอี้ ประทีป โคมไฟ ไฟฉาย และอื่น ๆ

เมื่อเปรียบเทียบสิ่งของที่ถวายทานแล้ว พบว่า สิ่งของในการถวายทานของชาวนาเลิงก็ จัดอยู่ในวัตถุ ๑๐ ประการนี้เหมือนกัน เพียงแต่มีความหลากหลายของสิ่งของที่ให้ตามยุคสมัย เท่านั้นเอง สิ่งของบางอย่าง เช่น ยาสีฟัน ก็จัดอยู่ในของเคี้ยว คือเคี้ยวเพื่อชำระฟันให้สะอาด, โคมไฟ ไฟฉาย ก็จัดอยู่ในประทีป

ที่กล่าวมานี้เป็นเรื่องของสิ่งของที่ควรถวายเท่านั้น ประเด็นที่น่าศึกษาอย่างหนึ่งคือ สิ่งของที่ไม่ควรถวาย ในสมัยพุทธกาล สิ่งของที่ไม่ควรถวายแก่พระสงฆ์ เช่น เงิน ทอง ศาสดา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จัดเป็นวัตถุอนามาส พระสงฆ์ไม่ควรแตะต้อง เพราะอาจทำให้เกิดความยินดีได้ แต่ทุกวันนี้ชาวบ้านถือว่าเป็นเรื่องปกติ เพราะเห็นว่าพระสงฆ์มีความจำเป็นต้องใช้ แต่ผู้ที่เคร่งครัด ก็พยายามหลีกเลี่ยงการถวายและการรับวัตถุอนามาสนี้ สิ่งของบางอย่าง เช่น บุหรี่ เป็นต้น แม้ ชาวบ้านจะไม่ได้กล่าวถึง แต่ปัจจุบันก็มีการณรงค์ว่าไม่ควรถวายแก่พระสงฆ์

^๒ อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๓๓/๓๒๓,

^๓ พ.ว. (ไทย) ๒๖/๑๐๑๕-๑๐๔๓/๑๒๕-๑๓๐.

๔.๒ ผู้ให้ทาน

ในฐานะผู้ให้ทาน ก็ต้องศึกษาเหมือนกันว่าทายกต้องมีคุณสมบัติเช่นใดบัณฑิตจึงสรรเสริญทานนั้น พระพุทธองค์ตรัสไว้ในทานสูตร ว่าด้วยเรื่องแห่งองค์ประกอบของทานมีพระคาถาแสดงไว้ว่า

ทายก ก่อนให้ก็มีใจดี
เมื่อกำลังให้ก็ทำจิตให้เลื่อมใส
ครั้นให้แล้วก็มีใจเบิกบาน
นี่เป็นความถึงพร้อมแห่งอภัย
ปฏิบัติหกุศลผู้ดำรงประพฤติพรหมจรรย์ทั้งหลาย
คือ ท่านผู้ปราศจากราคะ ปราศจากโทสะ
ปราศจากโมหะ ไม่มีอาสวะ
ย่อมเป็นเขตที่สมบูรณ์แห่งการให้
ทายกต้อนรับปฏิบัติหกุศลด้วยตนเอง
ถวายทานด้วยมือตนเอง
อภัยนั้นย่อมมีผลมาก
เพราะตน (ทายกผู้ให้ทาน) และเพราะผู้อื่น (ปฏิบัติหกุศล)
เป็นบัณฑิตผู้เป็นนักปราชญ์ มีศรัทธา
มีใจพินแล้ว บูชาอภัยอย่างนี้
ย่อมเข้าถึงโลกที่ปราศจากความเบียดเบียนเป็นสุข^๔

คัมภีร์มั่งคั่งที่ปณี ได้กล่าวถึงความโลภะ จาคะ และปัญญา ในฐานะเป็นเหตุให้ทานมีลักษณะแตกต่างกันว่า ทายกผู้ให้ไม่มีความโลภในใจขณะให้ทาน ชื่อว่าเป็นเจ้าแห่งทาน ความโลภนั้นครอบงำไม่ได้ ทายกผู้มีใจไกล่ต่อความเป็นทาสแห่งคณหาในขณะที่ให้ทาน ชื่อว่าทาสทาน และทายกผู้สละสิ่งของ (ไทยธรรม) อันเป็นที่รักของตนให้ทาน ชื่อว่า สหายทาน^๕

ทาสแห่งทาน (ทาสทาน) หมายถึง ผู้ให้ของที่ด้อยกว่าของที่ตนบริโภคหรือใช้สอยเอง เช่น เลือกอาหารที่ดีไว้สำหรับบริโภคเองแล้วถวายอาหารที่ไม่ประณีตแก่พระสงฆ์ เป็นต้น สหายแห่งทาน (สหายทาน) หมายถึง ผู้ให้สิ่งของที่เสมอกับตนเองบริโภคหรือใช้สอยตัว ถือตนเอง

^๔ อกฺก. (ไทย) ๒๒/๓๓/๔๘๓-๔๘๘.

^๕ พระสิริมั่งคั่งจารย์, มั่งคั่งที่ปณีแปล เล่ม ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๒๑.

บริโภคน้ำหรือใช้สอยสิ่งของใด ก็ให้ของเช่นนั้นแก่ผู้อื่น ส่วนสามิทาน (ทานบติ) หมายถึง ผู้ให้ของที่ ประณีตกว่าของที่ตนบริโภคอยู่ ตลอดจนถึงให้ความเคารพยำเกรงวัตถุทานและผู้รับทาน

ผู้ให้ทานที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มพระสงฆ์ ทายกวัด ครู อาสาสมัครสาธารณสุข หมู่บ้าน ผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ส่วนใหญ่มีแนวคิดเป็นอย่างดี เดียวกันคือ ผู้ให้ทานได้แก่ ทายก-ทายิกา รองลงมา ผู้รับทานได้แก่ พระสงฆ์สามเณร นอกจากนี้ยังมีประชาชนบางคนหรือบางกลุ่มมีความเห็นว่า การให้ทานในปัจจุบันไม่ได้มุ่งหมายเฉพาะ พระสงฆ์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงกลุ่มคนยากไร้ทรัพย์สินเงินทอง หรือแม้แต่ไร้ญาติขาดมิตรหรือพูดให้ เข้าใจอย่างง่าย ๆ คือคนขาดที่พึ่ง ซึ่งมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบันนี้

จิตใจของผู้ให้ทานมีความเป็นกุศลหรือเกิดความสุขสบายใจในขณะที่ให้ทาน เพราะมี ความสุขกับการได้ทำบุญ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุทำทานด้วย เช่น ทำทานให้กับญาติผู้เสียชีวิต ก็มีใจ ยินดีว่าญาติจะได้รับส่วนบุญที่ทำให้นั้น หากเป็นการทำตามประเพณี ก็คิดว่าตนได้ทำหน้าที่ของ พุทธศาสนิกชนที่ดีแล้ว (ในกรณีนี้มีใจเฉย ๆ ไม่ยินดีก็มี) หากทำเพื่อช่วยเหลือสังคม ก็คิดว่าตนเอง ได้เสียสละประโยชน์ตนเพื่อประโยชน์ผู้อื่น หรือหากทำเพื่อให้พ้นเคราะห์ ก็คิดว่าด้วยอานิสงส์บุญ ที่ทำนั้น ตนจะต้องพ้นเคราะห์อย่างแน่นอน^๖ กรณีตัวอย่างเช่น การประกอบพิธีแต่งงานหรือสะเดาะ เคราะห์ของวัดต่างๆ มีปรากฏให้เห็นมากขึ้น มองมุมหนึ่งก็ถือว่าเป็นการช่วยให้ชาวพุทธได้มี โอกาสทำทานหรือให้ทาน เพราะสุดท้ายแล้วคนผู้ไปร่วมพิธีก็จะไปทำบุญมีการให้ทานที่เรียกว่า สังฆทาน เป็นหลักอยู่แล้ว

๔.๓ ผู้รับทาน

พระพุทธศาสนากล่าวถึงทาน ๒ ประเภท คือ สังฆทาน กับปาฏิบุคลิกทาน, สังฆทาน คือ การให้แก่พระสงฆ์หมู่ใหญ่ หรือให้เพื่อส่วนรวม เป็นการให้โดยไม่จำเพาะเจาะจงในบุคคล ๑ จำพวก คือ

- (๑) ให้ทานในสงฆ์ ๒ ฝ่าย มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข
- (๒) สงฆ์ ๒ ฝ่าย
- (๓) ภิกษุสงฆ์
- (๔) ภิกษุณีสงฆ์
- (๕) นิมนต์จากสงฆ์ ๒ ฝ่าย
- (๖) นิมนต์จากภิกษุสงฆ์

^๖ สัมภาษณ์ นางดวงมณี สัพพณี, ครู โรงเรียนไชยวานนาเลิงคู่ังสะอาด, วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๕.

(๗) นิมนต์จากภิกษุณีสงฆ์^๗

ส่วนปาฏิบุคลิกทาน ได้แก่ การให้เจาะจงแก่ผู้ใดผู้หนึ่ง พระพุทธองค์ตรัสไว้ใน
ทักษิณากิวัณคสูตร บุคคลผู้รับทานประเภทปาฏิบุคลิกทานนี้มี ๑๔ จำพวก^๘ คือ

- (๑) พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
- (๒) พระปัจเจกพุทธเจ้า
- (๓) พระอรหันต์
- (๔) ผู้ปฏิบัติอรหัตผล
- (๕) พระอนาคามีผล
- (๖) ผู้ปฏิบัติอนาคามีผล
- (๗) พระสกทาคามี
- (๘) ผู้ปฏิบัติสกทาคามี
- (๙) พระโสดาปัตติผล
- (๑๐) ผู้ปฏิบัติโสดาปัตติผล
- (๑๑) นักบวชภายนอกพระพุทธศาสนา
- (๑๒) ผู้มีศีล
- (๑๓) ผู้ทุศีล
- (๑๔) ให้ทานในสัตว์ดิรัจฉาน

คุณสมบัติของปฎิภาห (ผู้รับ) ที่จะทำทานให้มีอานิสงส์มาก ต้องมีองค์ ๓ คือ เป็นผู้
ปราศจากราคะ เป็นผู้ปราศจากโทสะ เป็นผู้ปราศจากโมหะ หรือเป็นพระอริยบุคคล ปาฏิบุคลิกทาน
นี้มีอานิสงส์แก่ทายกมากน้อยโดยลำดับนับตั้งแต่พระพุทธเจ้าลงมาจนถึงสัตว์ดิรัจฉาน คือทานแก่
สัตว์ดิรัจฉาน มีอานิสงส์ ๑๐๐ อรรถาพ...ทานที่ถวายแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีอานิสงส์นับไม่ได้

นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังได้ตรัสถึงองค์ ๘ ประการ แห่งผู้รับทานที่ทำทานให้มี
อานิสงส์มาก คือ

- (๑) เป็นผู้มีความเห็นชอบ
- (๒) เป็นผู้มีความดำริชอบ
- (๓) เป็นผู้มีความเจรจาชอบ
- (๔) เป็นผู้มีความกระทำชอบ

^๗ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๘๐/๔๒๕-๔๓๐.

^๘ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๗๕/๔๒๓-๔๒๘.

- (๕) เป็นผู้มีกำลังใจขงชอบ
- (๖) เป็นผู้มีกพยขชอบ
- (๗) เป็นผู้มีกระลขชอบ
- (๘) เป็นผู้มีกดงจขม่นชอบ^๙

นอกจากคุณสมบัติที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว พระองค์ทรงเปรียบเทียบคุณสมบัติของนาที่ดีเหมือนกับสมณะพราหมณ์ที่ดี ความว่า

พืชที่สมบูรณ์ถูกหว่านลงในนาที่สมบูรณ์ เมื่อฝนตกต้องตามฤดูกาล รัชชาดิจะงอกงามได้ เพราะไม่มีศัตรูพืช มีความเจริญงอกงาม มีความไพบลย์ มีผลสมบูรณ์เต็มที่ จันใดโภชนะที่สมบูรณ์ที่บุคคลให้ในสมณะพราหมณ์ผู้มีศีลก็จันนั้นเหมือนกัน ย่อมนำมาซึ่งกุศลอันสมบูรณ์ เพราะกรรมที่เขาทำไว้นั้นสมบูรณ์แล้ว”^{๑๐}

องค์ประกอบของท่านมีความสัมพันธ์กับวัตถุที่ท่าน คือ วัตถุต้องเป็นของบริสุทธิ์ คือได้มาด้วยความสุจริต ยุติธรรม ผู้ให้ท่าน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือผู้ให้ท่านและผู้รับท่านต้องเป็นคนดี ได้วัตถุท่านมาโดยบริสุทธิ์ ความบริสุทธิ์แห่งทักษิณามี ๔ ประการคือ

- (๑) ทักษิณาที่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก (ผู้ให้) แต่ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฎิคาหก (ผู้รับ)
- (๒) ทักษิณาที่บริสุทธิ์ฝ่ายปฎิคาหก แต่ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก
- (๓) ทักษิณาที่ไม่บริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายก และฝ่ายปฎิคาหก
- (๔) ทักษิณาที่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก และปฎิคาหก^{๑๑}

ทักษิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ฝ่ายทายก คือผู้ให้เป็นผู้มีศีล ได้ของมาโดยธรรม มีจิตเลื่อมใส เชื่อกรรมและผลแห่งกรรม แล้วให้ท่านในคนทุศีล

ทักษิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ฝ่ายปฎิคาหก คือผู้รับเป็นคนทุศีล ได้ของมาโดยไม่เป็นธรรม มีจิตไม่เลื่อมใส ไม่เชื่อกรรมและผลของกรรม แล้วให้ท่านในผู้มีศีล

ทักษิณาชื่อว่าไม่บริสุทธิ์ทั้งสองฝ่าย คือผู้ให้เป็นคนทุศีล ได้ของมาโดยไม่เป็นธรรม มีจิตไม่เลื่อมใส ไม่เชื่อกรรมและผลของกรรม แล้วให้ท่านในคนทุศีล ท่านนั้นย่อมไม่มีผลไพบลย์

ทักษิณาชื่อว่าบริสุทธิ์ทั้งสองฝ่าย คือผู้ให้เป็นคนมีศีล ได้ของมาโดยธรรม มีจิตเลื่อมใส เชื่อกรรมและผลของกรรม แล้วให้ท่านในผู้มีศีล ท่านของผู้นั้นย่อมมีผลไพบลย์^{๑๒}

^๙ อ.อุ.อุ. (ไทย) ๒๓/๓๔ /๒๕๐ – ๒๕๑.

^{๑๐} อ.อุ.อุ. (ไทย) ๒๓ /๓๔ /๒๕๑.

^{๑๑} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๓๘๑/๔๓๐.

^{๑๒} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๓๘๒/๔๓๑.

ส่วนผู้รับทานของชาวตำบลนาเลิงโดยมากได้แก่พระภิกษุ-สามเณร แม่ชี รองลงมาคือประชาชนทั่วไป เช่น คนพิการ คนขอทาน เป็นต้น สำหรับการถวายทานแก่พระสงฆ์นั้นมีทั้งแบบตั้งฆทานและแบบปาฏิบุคลิกทาน เชื่อว่าพระสงฆ์ผู้รับทานนั้นเป็นผู้มีศีล สิ่งของที่ทำทานนั้นก็ได้อาโดยบริสุทธิ์ เพราะหามาหรือซื้อมาด้วยทรัพย์ของคนที่เกิดจากการประกอบอาชีพสุจริต^{๑๓} จึงเห็นได้ว่าผู้รับทานตามความคิดเห็นของชาวบ้านนาเลิง จะให้น้ำหนักกับพระภิกษุสามเณรเป็นหลัก ซึ่งถือว่าเป็นไปตามหลักการของพระพุทธศาสนาที่กล่าวว่า ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นปฎิคาหกได้แก่พระภิกษุและสามเณรเท่านั้น โดยเฉพาะพระภิกษุหรือชื่อที่ชาวบ้านทั่วไปนิยมเรียกกันว่า พระสงฆ์ เป็นผู้ประกอบด้วยศีล ๒๒๗ ข้อ และเชื่อว่าให้ทานแล้วจะได้รับอานิสงส์มากกว่าปฎิคาหกอื่นๆ

๔.๔ วิธีการให้ทาน

ลักษณะของการให้ทานของสัตบุรุษนั้นพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ๕ ประการด้วยกัน คือ ให้ทานด้วยศรัทธา ทานโดยเคารพ ทานตามกาลอันสมควร ทานด้วยจิตอนุเคราะห์ ทานไม่กระทบตนและผู้อื่น

ให้ทานด้วยศรัทธา คือ การให้ด้วยเชื่อว่าผลของทานนั้นมีประโยชน์ทั้งแก่ผู้ให้และผู้อื่น, ให้โดยเคารพ คือ ให้ด้วยอาการนอบน้อมทั้งกาย วาจา ใจ, ให้ตามกาล คือ ให้ในสมัยที่กำหนดไว้ เช่น ถวายข้าวมธุปายาสในช่วงออกพรรษา เป็นต้น, ให้ด้วยจิตอนุเคราะห์ คือ ให้ด้วยใจโอบอ้อมอารี มีจิตเมตตาต่อผู้รับ, ให้ทานไม่กระทบตนและผู้อื่น คือ ให้ตามกำลังทรัพย์ที่ตนมีอยู่ ไม่รบกวนของของคนอื่นมาให้ทาน

เกี่ยวกับกิริยาหรืออาการของผู้ให้ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ ๕ ประการ คือ

- (๑) ให้โดยเคารพ
- (๒) ให้ด้วยความอ่อนน้อม
- (๓) ให้ด้วยมือตนเอง
- (๔) ให้ของที่ตนเป็นเดน
- (๕) ให้ทานเพราะเห็นผลที่จะมาถึง^{๑๔}

ลักษณะของสัปปริสทาน คือการให้ทานของคนดีหรือผู้มีปัญญา พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ ๘ ประการ คือ

^{๑๓} สัมภาษณ์ คุณพ่อสุุดใจ วรวงศ์, วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๔} อ.บุญจก. (ไทย) ๒๒ /๑๔๗ /๒๔๔.

- (๑) ให้ของที่สะอาด
- (๒) ให้ของที่ปราณีต
- (๓) ให้ตามกาล
- (๔) ให้ของที่สมควร
- (๕) เลือกให้ (เลือกผู้รับ)
- (๖) ให้เป็นนิตย์
- (๗) กำลังให้ก็ทำจิตใจให้ผ่องใส
- (๘) ครั้นให้แล้วก็ดีใจ^{๑๕}

ตามพระพุทธพจน์นี้มีอธิบายดังนี้คือ การให้ของที่สะอาดและปราณีตย่อมบ่งบอกถึงความตั้งใจให้ทานของทายก เพราะต้องการให้ปฏิภาณหยาบได้รับของที่ดี, การให้ตามกาลเป็นทานที่หาได้ยาก เพราะนาน ๆ จึงจะมีการให้ทานประเภทนี้ เช่น ถูฐินทาน เป็นต้น, ในการถวายทานแก่พระสงฆ์ ต้องถวายของที่สมควรคือควรแก่สมณบริโศก ถวายไปแล้วเกิดประโยชน์แก่ท่าน เช่น ข้าว น้ำ เป็นต้น ไม่ถวายสิ่งที่ก่อให้เกิดกิเลสหรือโทษ หรือต้องเป็นภาระของผู้รับ เช่น การถวายสัตว์เครื่องงาน ศาสดา रुपये เป็นต้น, ต้องรู้จักเลือกให้ (วิจย ทานํ สุกตปฺปสตุถิ) จึงจะทำให้ทานมีอานิสงส์มาก แต่ต้องวางใจเป็นกลาง ไม่ใช่เลือกให้ด้วยอำนาจอคติ ซึ่งทานลักษณะนี้มีแต่จะก่อให้เกิดโทษคือทำให้ผู้รับทานอิจฉากัน ผิดใจกัน, เมื่อให้ทานก็ต้องให้เป็นนิตย์ จึงจะได้เป็นการสั่งสมบุญมิให้ขาด และได้เป็นการบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง ทำให้พระสงฆ์ได้รับความสะดวกสบายในการดำรงชีพหรือบำเพ็ญสมณธรรม, ประการสุดท้าย การให้ทานมีความสัมพันธ์กับใจ ทายกต้องไม่ตระหนี่ในทาน คือขณะให้ต้องมีใจผ่องใส ครั้นให้แล้วก็มิจิตเบิกบาน ทานจึงจะมีอานิสงส์มาก

จากสัมภาษณ์ชาวตำบลนาเลิง พบว่า บางคนให้ด้วยศรัทธา ให้ของที่สะอาด ให้ร่วมกับผู้อื่น ให้ลำพังตนเอง ให้เป็นปัจจัย ให้โดยไม่เจาะจง ให้โดยไม่กระทบผู้อื่น ให้ตามกาลสมควร ให้ด้วยมือตนเอง ให้โดยเคารพ ให้โดยอ่อนน้อม ให้ผู้อื่นไปถวายแทน^{๑๖} ให้โดยอ่อนน้อม ให้เพื่อสังคม ให้ร่วมกับผู้อื่น^{๑๗} ส่วนมากให้ทานด้วยศรัทธา ให้ของที่สะอาด ให้โดยเคารพ ให้เป็นนิตย์ คือใส่บาตรและไปจ้งหันเป็นประจำ ให้ตามกาล เช่น ทำบุญอุทิศ ให้เนื่องในเทศกาลต่าง ๆ หรือวัน

^{๑๕} อิง.อุฎฺฐก. (ไทย) ๒๓ /๓๗ /๒๕๖ – ๒๕๗.

^{๑๖} สัมภาษณ์ คุณพ่อทองใส มหาสนิท, บ้านไชยวาน, วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายวีรพงษ์ พุกขชาติ ครูโรงเรียนไชยวานนาเลิงกิ่งสะอาด, วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๕.

สำคัญทางพระพุทธศาสนา มีส่วนน้อยที่กล่าวถึงลักษณะการให้ทานว่า ให้เพื่อช่วยสังคม ให้ในวันเกิดของตัวเอง ให้แก่ขอทานและคนทั่วไป โดยสรุปแล้วการให้ทานมี ๒ ลักษณะ คือ ให้ด้วยตนเอง และให้ผู้อื่นทำแทน

๔.๕ ความมุ่งหวังในการให้ทาน

หากกล่าวถึงชาวพุทธโดยทั่วไปเมื่อได้มีโอกาสให้ทาน หรือที่เรียกว่าได้ทำบุญด้วยการให้ทานแล้ว ก็ย่อมมีความหวังในการการให้ทานเป็นธรรมดา ซึ่งในอังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต กล่าวถึงลักษณะการให้ทานของทายกไว้ ๑๖ ประการ ได้แก่

(๑) ให้ทานอย่างไม่มีใจเยื่อใย ไม่มีจิตผูกพัน มุ่งหวังสั่งสมบุญ ไม่ให้ทานด้วยคิดว่าเมื่อละโลกนี้ไปแล้วจักบริโภคนิพพานนี้

(๒) ให้ทานด้วยคิดว่า การให้ทานเป็นการดี

(๓) ให้ทานด้วยคิดว่า บิณฑบาต ป่วย ตายาย เคยให้ทาน ดังนั้น ตนเองไม่ควรให้วงศ์ตระกูลเก่าแก่เสื่อมเสียไป

(๔) ให้ทานด้วยคิดว่าตนเองหุงหากินเองได้ คนเหล่านี้ (พระสงฆ์) หุงหากินเองไม่ได้ การที่ตนเองหุงหากินเองได้จะไม่ให้ทานแก่ชนเหล่านี้ผู้หุงหากินเองไม่ได้เป็นสิ่งไม่ควร

(๕) ให้ทานด้วยคิดว่า จักให้ทานและจำแนกทานนี้เหมือนเหล่าฤๅษีในปางก่อน คือ อัญญฤๅษี วามกฤๅษี วามเทวฤๅษี เวสสามิตตฤๅษี ยมทัตติฤๅษี อังคิรสฤๅษี ภารทวาชฤๅษี วาเสฐฤๅษี กัสสปฤๅษีและภคุฤๅษี ที่ได้บูชามหาชัยแล้ว

(๖) ให้ทานด้วยคิดว่า เมื่อตนเองให้ทานนี้ จิตย่อมผ่องใส จะเกิดความชื่นชมโสมนัส

(๗) ให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิต ประดับแต่งจิต^{๑๔}

หากให้ทานในลักษณะที่ตรงกันข้ามกับที่กล่าวมานี้ก็รวมเป็นทายก ๑๔ ประเภท บรรดาการให้ทานทั้ง ๑๖ ประเภทนี้ การให้ในข้อที่ ๓-๕ เป็นการให้ของผู้มีใจยังไม่สูง นอกนั้นเป็นการให้ของผู้มีใจสูง เข้าใจการให้ทานตามคำสอนพระพุทธศาสนา

ในมังคลัตถทีปนี ได้กล่าวถึงความมุ่งหวังในการให้ทานไว้ ๒ ประการ คือ

(๑) ให้เพื่ออนุเคราะห์ คือ ให้ความช่วยเหลือคนยากไร้ด้วยจิตเมตตา ไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ จากการให้นั้น

^{๑๔}อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๕๒/๘๕/๕๐.

(๒) ให้เพื่อบุชาคุณ คือ ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าในฐานะเป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา และถวายแก่พระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สั่งสอนคุณงามความดีแก่ชาวโลก^{๑๙}

คัมภีร์อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต กล่าวถึงทานูปัตติ ๘ คือ การให้วัตถุทาน ๑๐ ประการ โดยมีความมุ่งหวังคือ

- (๑) ให้เพื่อจะได้เกิดเป็น กษัตริย์ หรือมหาเศรษฐี
- (๒) ให้เพื่อจะได้เกิดเป็น เทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา
- (๓) ให้เพื่อจะได้เกิดเป็น เทวดาชั้นดาวดึงส์
- (๔) ให้เพื่อจะได้ไปเกิดเป็น เทวดาชั้นยามา
- (๕) ให้เพื่อจะได้ไปเกิดเป็น เทวดาชั้นดุสิต
- (๖) ให้เพื่อจะได้ไปเกิดเป็น เทวดาชั้นนิมมานรดี
- (๗) ให้เพื่อจะได้ไปเกิดเป็น เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี
- (๘) ให้เพื่อจะได้ไปเกิดเป็น พรหม^{๒๐}

ส่วนความมุ่งหวังในการให้ทานของชาวตำบลนาเลิง พบว่า ให้เพื่อบุชาคุณ เพื่อบุญเคราะห์ ตัดความตระหนี่ หวังประโยชน์ชาติหน้าและประโยชน์ในปัจจุบัน^{๒๑} ต้องการเกิดบนสวรรค์ ทำความดีไต่ตน สงเคราะห์ผู้อื่น หวังความร่ำรวย หวังความสุข^{๒๒} หวังโชคลาภ^{๒๓} เพื่อพ้นเคราะห์กรรม^{๒๔} ทำเพื่อความสบายใจ ต้องการเกิดในสวรรค์ กำจัดความเหินแกล้ว ต้องการเสียสละ ต้องการบำรุงพระพุทธศาสนา ทำตามประเพณี ช่วยเหลือคนพิการ และช่วยผู้ประสบภัยต่าง ๆ^{๒๕}

^{๑๙} พระสิริมงคลจารย์, มงคลดอททีปนี แปล เล่มที่ ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๓ ; ปิ่น มุกกัณฑ์, มงคลชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๑๑.

^{๒๐} อ.อุ.อุ. (ไทย) ๒๓/๓๕/๒๕๒-๒๕๓.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระทองมี ทิพย์โส วัดทุ่งสะอาควนาราม, วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๒๒} สัมภาษณ์ คุณพ่อสมบุญ อุดมโกชน, มักคณายก, วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๒๓} สัมภาษณ์ อาจารย์นภาพร พลวรศยา, ครูโรงเรียนไชยวานนาเลิงทุ่งสะอาด, วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นางบัวศรี แก้วภู, ผู้สูงอายุ, วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๕.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางดวงใจ มูลนิรัตน์, สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล, วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๕.

๔.๖ ความเหมือนของการให้ทาน

การให้ทานในส่วนของขวัญวัตถุ พบว่า ในสมัยพุทธกาลวัตถุหรือสิ่งของที่ให้ ได้แก่ วัตถุทาน ๑๐ ประการ คือ ข้าว น้ำ ผำ ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้หรือเครื่องประเทืองผิว ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งของในการให้ทานของชาวดาบสนาเล็งแล้ว พบว่า มีความเหมือนกัน เพียงแต่สิ่งของในการให้ทานของชาวดาบสนาเล็งมีความหลากหลายกว่า แต่ก็สงเคราะห์เข้าในวัตถุทานทั้ง ๑๐ ประการนี้ได้ เช่น รองเท้าก็จัดอยู่ในประเทืองยานพาหนะ โคมไฟ ไฟฉาย จัดอยู่ในประทีป, ผู้ให้ทานในสมัยพุทธกาลเน้นที่การมีจิตใจเป็นกุศลในการให้ทาน คือ ต้องมีใจยินดีในทานทั้งก่อนให้ ขณะให้ และหลังจากให้แล้ว ซึ่งผู้ให้ทานของชาวดาบสนาเล็งแม้จะมีหลายกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุ ผู้นำหมู่บ้าน เป็นต้น แต่หากกล่าวถึงสภาพจิตใจของผู้ให้แล้ว ทานจะมีอันติสงฆ์มาก ผู้ให้ต้องมีสภาพจิตใจเป็นอย่างเดียวกัน และต้องให้ทานด้วยมือของตนเอง ไม่ใช่ฝากคนอื่นทำทาน, ผู้รับทานที่เหมือนกันคือมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้รับทาน (สังฆทาน) ที่จำแนกเป็นรายบุคคล (ปาฏิบุคคลิกทาน) มีพระสงฆ์ผู้ทรงศีลเป็นผู้รับทาน ในส่วนที่สัมพันธ์กับทักษิณา ชาวดาบสนาได้ถวายทานหรือทักษิณาที่บริสุทธิ์แก่พระสงฆ์ผู้บริสุทธิ์หรืออาจไม่บริสุทธิ์ก็มี, ความเหมือนกันของวิธีการให้ทานคือ ให้ทานด้วยศรัทธา เพราะเชื่อในผลของทาน ให้ด้วยความเคารพโดยกาย วาจา ใจ ให้ตามกาล เช่น ถวายทาน เป็นต้น ให้ด้วยจิตอนุเคราะห์แก่ผู้รับ หวังให้เป็นประโยชน์แก่ผู้รับจริง ๆ ให้ไม่กระทบผู้อื่น เช่น ไม่ขอเขามาให้ทาน เป็นต้น ให้ด้วยมือตนเอง ไม่เอาของที่เป็นเดนถวายพระสงฆ์ ให้ของที่ดี สมควรแก่ผู้รับหรือแก่สมณบริโศก ไม่ถวายสิ่งที่เป็นโทษแก่ผู้รับ ให้ทานเป็นนิตย์ และมีใจเป็นกุศลในการให้ทาน, ความเหมือนของความมุ่งหวังในการให้ทานคือ ให้เพราะเห็นว่าทานเป็นความดี ให้ตามประเพณีที่บรรพบุรุษได้พาทำกันมา ให้เพื่อทำให้จิตใจผ่องใสเบิกบาน เพื่อสงเคราะห์ผู้อื่นที่เดือดร้อนหรือสมควรได้รับความช่วยเหลือ ให้เพื่อบูชาคุณ รวมทั้งให้เพื่อปรารถนาทิพยสมบัติ

๔.๗ ความแตกต่างของการให้ทาน

ทานวัตถุที่พระสูตรไม่ได้ระบุคือนั่ง แต่ชาวดาบสนาเล็งมีการถวายโต๊ะ เก้าอี้ด้วย, ผู้ให้ทานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท จัดประเภทบุคคลผู้ให้ทานไว้ ๓ อย่างคือ (๑) นายแห่งทาน (๒) สหายทาน (๓) ทาสแห่งทาน กล่าวเฉพาะในส่วนที่แตกต่างกัน บุคคลประเภททาสแห่งทานในปัจจุบันที่ปรากฏในการให้ทานของชาวดาบสนาเล็ง คือ มีการให้ทานเพื่อสะเดาะเคราะห์ การให้ทานในลักษณะนี้จัดว่าเป็นการให้ของบุคคลที่ทาสแห่งทาน ซึ่งไม่ปรากฏในการให้ในสมัยพุทธกาล, ความแตกต่างของผู้รับทานคือ ชาวดาบสนาเล็งไม่ได้ถวายทานแก่สงฆ์ ๒ ฝ่าย

เหมือนในสมัยพุทธกาลแล้ว เพราะปัจจุบันไม่มีภิกษุในฝ่ายเถรวาท ในส่วนของปาฏิบุคลิกทาน ชาวบ้านก็ไม่ได้ถวายทานแด่พระพุทธรูปเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวกและพระอริยสาวก เหมือนในสมัยพุทธกาลแล้ว ดังนั้น การถวายทานที่จะให้ได้านิสงส์มากก็ต้องถวายแก่ภิกษุสงฆ์ เท่านั้น, ความแตกต่างของวิธีการให้ทาน เช่น การให้ทานตามกาล ในสมัยพุทธกาล การนำผ้าไปทักไว้ตามป่าช้าเพื่อให้พระสงฆ์ได้ชักบังสุกุลนำผ้าไปตัดเย็บจีวรตรงกับการถวายผ้าป่าในปัจจุบัน ที่ต่างกันคือการถวายผ้าป่าในปัจจุบันหลาย ๆ แห่งเป็นการเรียไรชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านได้ถวายทาน ด้วยความไม่เต็มใจ หากจะเรียกว่าทักษิณาไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิบัติหากก็คงไม่ผิด เพราะการถวายผ้าป่า มีจุดประสงค์เพื่อหาเงินให้ได้มาก ๆ จะได้นำเงินนั้นมาพัฒนาวัด ดังนั้น การถวายทานจึงมุ่งที่ ปริมาณคือจำนวนเงินที่ได้ ไม่ได้มุ่งคุณภาพของทาน แม้การถวายผ้ากฐินก็เช่นเดียวกัน ไม่ได้มุ่ง ถวายจีวรให้ภิกษุผู้มีจีวรเก่าได้ผลัดเปลี่ยนเหมือนในอดีต แต่มุ่งให้ได้เงินมาก ๆ หากวัดใดได้เงิน น้อย ก็จะมองว่าไม่มีความสามารถ หรือไม่ยินดีในทานนั้น ซึ่งการให้ทานในลักษณะนี้ผิด วัตถุประสงค์ในการให้ทาน โดยเฉพาะในรัฐพิธี เพราะถือตามแบบของชาวตะวันตก การแต่งชุด ปกติขาว สวมรองเท้าขัดมันถวายกฐิน ทำให้ขาดความเคารพในการถวายทาน, ความแตกต่างกัน ของจุดมุ่งหมายในการให้ทานคือ ในสมัยพุทธกาลไม่ได้มีการถวายทานเพื่อสะเดาะเคราะห์หรือแก้ เสนียดจัญไร แต่ปัจจุบันมีการให้ในลักษณะนี้ จนถึงบางวัดรับประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์ก็มี จน กลายเป็นพุทธพาณิชย์ ไม่ใช่ทานที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ เพราะเป็นไปเพื่อตอบสนองกิเลส ตัณหาของทั้งผู้ให้ทานและผู้รับทาน

๔.๘ ตารางเปรียบเทียบการให้ทาน

จากการศึกษาเปรียบเทียบการให้ทานในสมัยพุทธกาลกับการให้ทานของชาวดำบลนา เลิง สามารถแสดงเป็นตารางได้เสนอไว้ในตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ การเปรียบเทียบให้ทานสมัยพุทธกาลกับการให้ทานของชาวตำบลนาเลิง

ลำดับที่	ประเด็นเปรียบเทียบ	สมัยพุทธกาล	ชาวตำบลนาเลิง
	สิ่งของให้ทาน	- ปัจจัย ๔ ประกอบด้วย เครื่องนุ่งห่ม อาหารบิณฑบาต ที่อาศัย และยารักษาโรค - ทานวัตถุ ๑๐ ได้แก่ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องอุปโภคบริโภคหรือเครื่องประทีปที่นอน ที่นอน ที่ปัก และเครื่องประทีป	- ข้าว ผลไม้ ผัก ปลา เนื้อสัตว์ ขนมน้ำดื่ม น้ำเปล่า น้ำผลไม้ น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ผ้าห่ม จีวร สบง บาตร ผ้าอาบน้ำฝน รองเท้า ดอกไม้ ของหอม รูปเทียน สบู่ ยาสีฟัน เครื่องซ่อมรองเท้า ที่นอน เตียง เสื่อ หมอน มุ้ง ผ้ารองนั่ง อุโบสถ กุฏิ วิหาร ศาลา โต๊ะ ม้านั่ง เก้าอี้ ประทีป โคมไฟ ไฟฉาย และอื่น ๆ
	ผู้ให้ทาน	- โดยมากเป็นชาวบ้านทั่วไป - ทาสแห่งทาน สหายทาน และ ทานบดี - ฝ่ายผู้ให้บริสุทธหรือไม่บริสุทธ - ก่อนให้มีใจยินดี ขณะให้และ หลังให้มีใจพองใสเบิกบาน	- โดยมากเป็นชาวบ้านทั่วไป - ทาสแห่งทาน สหายทาน และ ทานบดี - ฝ่ายผู้ให้บริสุทธหรือไม่บริสุทธ - ก่อนให้มีใจยินดี ขณะให้และ หลังให้มีใจพองใสเบิกบาน
	ผู้รับทาน	- พระสงฆ์ - บุคคลเจาะจง	- พระภิกษุ สามเณร ชี - ผู้พิการ คนยากไร้ มูลนิธิ
	วิธีการให้ทาน	- ให้ทานด้วยศรัทธา ทานโดยเคารพ ทานตามกาลอันสมควร ทานด้วยจิตอนุเคราะห์ ทานไม่กระทบตนและผู้อื่น - ให้ของที่สะอาดประณีต ให้ตามกาล ให้ของที่สมควร เลือกให้ (เลือกผู้รับ) ให้เป็นนิตย์ กำลังให้ และให้แล้วก็มีจิตพองใส	- ให้เองหรือใช้ผู้อื่นให้ - ให้ด้วยศรัทธา ให้ของที่สะอาด ให้ร่วมกับผู้อื่น ให้ด้วยตนเอง ให้เป็นปัจจัย ให้โดยไม่เจาะจง ให้โดยไม่กระทบผู้อื่น ให้ตามกาลอันสมควร ให้โดยเคารพ ให้โดยอ่อนน้อม ให้ผู้อื่นไปถวาย ให้เพื่อสังคม

	ความมุ่งหวังในการให้ ทาน	- ให้เพื่อให้ไปเกิดในเทวโลก - ให้เพื่อนุเคราะห์ผู้อื่น - ให้เพื่อบูชาคุณ	- ให้เพื่อบูชาคุณ เพื่ออนุเคราะห์ ตัดความตระหนี่หวังผลประโยชน์ชาติหน้า และประโยชน์ในปัจจุบัน ต้องการเกิดบนสวรรค์ ทำความดีใส่ตัว สงเคราะห์ผู้อื่น หวังร่ำรวย ทำเพื่อความสบายใจ หวังความสุข หวังโชคลาภ เพื่อพ้นเคราะห์กรรม ทำเพื่อความสบายใจ
	การให้ทานตามกาล	- บุญเข้าพรรษา - บุญออกพรรษา - บุญกฐิน	- บุญประจำเดือน ๑๒